

Dretg da lavur: Contracts – dretgs ed obligaziuns – disditga (1)

■ Il dretg da lavur regla ils dretgs e las obligaziuns da las lavurantas e dals lavurants sco er da las patrinas e dals patrins. D'impurtanza èn en quest connex surtut la Lescha da lavur (proteziun generala da la sanadad, temp da lavur e temp da paus, giuvenils, dunnas en speranza e mammas che tezzan), il Dretg d'obligaziuns (contract individual da lavur, contract collectiv da lavur, contract normal da lavur) e la Lescha federala davart l'assicuranza d'accidents (segirezza a la plazza da lavur).

Nua chat jau plazzas libras?

I vala la paina d'infurmar amis e persunas enconuscentas davart Vossa tschertga d'ina plazza da lavur. Uschia vegnis Vos forsa a savair a temp ch'ina plazza daventa libra ed As pudais annunziar per tala.

Bleras plazzas vegnan però er publicadas. Ins las chatta en las gasettas quotidianas, savens en ils fepls da plazzas libras agiuntads periodicamain. Er revistas specificas cuntengnan savens inserats da plazzas. Sche Vos n'avais betg abunà sez ina gasetta quotidiana, giài a la biblioteca u en in café, nua che Vos pudais leger las gasettas quotidianas ed emnlas.

En il center regional per intermediaziun da lavur (CIL) chattais Vos er bleras gasettas quotidianas e revistas. Nizzaivels èn er il portals per tschertgar cun agid dal computer ch'èn installads tar il CIL. Qua annunziar las firmas lur plazzas libras. Questa SSI (self service information) vegn organisada da l'administraziun publica.

L'internet sco martgà da plazzas da lavur daventa adina pli impurtant. En il fratemp datti bleras differentas bursas da plazzas libras en l'internet. Per part èn questas maschinas per tschertgar ina plazza da lavur gratuitas, per part custan ellas però er insatge. En cas da las maschinas per tschertgar ina plazza da lavur che custan pudais Vos savens depositar in'incumbensa da tschertga per in tschert temp. Vos survegnis alura las novas puschidas da plazzas per e-mail.

Bleras firmas publicgeschan lur plazzas libras sin la pagina d'internet da la firma. En cas d'interpresa e da manaschi guardai per quai directamain en l'internet u telefonai. Quai pudais Vos er far, sch'i n'è publicada nagina plazza da lavur, ma sche Vos As interessais per la firma. Quai sa numna in'annunzia inziativa u in'annunzia spontana. Annunzias seriusas e cumpletas han bunas schanzas. Ils documents ston però cumprovar che la persuna che tschertga ina plazza da lavur è s'occupada intensivamain da l'interpresa u dal manaschi.

I dat er biros per l'intermediaziun da plazzas privats che As gidan a tschertgar ina plazza da lavur. Tar biros per l'intermediaziun da plazzas pudais Vos inoltrar Voss dossier d'annunzia. Sche Voss profil correspunda ad ina plazza libra, vegnis Vos contactà.

Ils differents contracts da lavur

I vegn differenzià tranter ils suandants contracts da lavur: contracts individuals da lavur, contracts collectivs da lavur, contracts normals da lavur.

Contracts individuals da lavur: Il contract individual da lavur regla ils dretgs e las obligaziuns dals patrins e da las persunas employadas. El na sto avair nagina furma speziala e po – cun excepziun dal contract d'empredissadi – vegnir fatg er a bucca. Per tuttas duas varts èsi dentant d'avantatg, sch'il contract vegn fatg en scrit. Regulaziuns spezialas, sco p.ex. in scumond da concorrenza u la regulaziun dad uras supplementaras, ston vegnir fixadas en in contract da lavur en scrit. Ins differenziescha tranter il contract da lavur limità (che finescha cun in tschert termin) ed il contract da

lavur illimità (che vegn terminà tras desditga).

Contracts collectivs da lavur: In contract collectiv da lavur (CCL) vegn fatg tranter las federaziuns dals patrins e las federaziuns dals lavurants. En quest contract defineschan ils partenaris socials las disposiziuns minimalas (p.ex. paja minimala) che na dastgan betg vegnir sutpassadas en contracts individuals da lavur. Ins differenziescha tranter CCL generalmain impegnativs (contracts per bransch specificas) e CCL betg generalmain impegnativs (contracts che valan mo per ils commembers da la federaziun).

Contracts normals da lavur: Contracts normals da lavur (CNL) èn decretats da la Confederaziun u dals chantuns. Els pon vegnir decretats per bransch senza CCL (p.ex. agricultura, economia da chasa) sche las pajas vegnan sutpassadas repetidamain. Els contracts normals da lavur cuntengnan disposiziuns stringentas davart pajas minimalas, uras da lavur, prestaziuns socialas e vacanzas. Els valan per l'entira bransch e dastgan vegnir midads mo a favur da las persunas employadas.

Pajas minimalas resp. pajas medias en Svizra

En il dretg svizzer na datti naginas pajas minimalas e naginas pajas medias. Anzi, l'autezza da la paja vegn fixada tranter il patron e l'employà en il rom da l'engaschament.

Ultra dal contract individual da lavur fan differentas bransch u interpresa contracts collectivs da lavur (cf. survart). Là fixeschan ils sindicats ed ils patrins (u er la federaziun dals patrins) tranter auter disposiziuns davart la paja, davart la cuntinuaziun da la paja, davart las vacanzas, davart il temp da lavur e davart la desditga.

Per tschertas gruppas professiunals che n'èn per regla strusch organisadas en sindicats e che n'han betg in contract collectiv da lavur decreteschan las autoritads uschenumnads contracts normals da lavur (cf. survart).

Calculader da pajas: Cun il calculader da pajas da l'Uniu sindacala svizra (USS) pudais Vos As infurmar en l'internet davart la paja ch'è usitada en Svizra per Vossa activitad resguardond Vossa scolaziun.

Egualitad da las pajas: Il princip da l'egualitad da las pajas per dunna ed um è francà en la Constituziun federala ed en la Lescha federala davart l'egualitad da dunna ed um. Sche la lavur è identica ed equivalenta, ston tuttas duas schlattainas survegnir la medema paja. L'Uffizi federal per l'egualitad tranter dunna ed um As infurmescha, co che Vos stuais proceder en cas d'ina discriminaziun da paja.

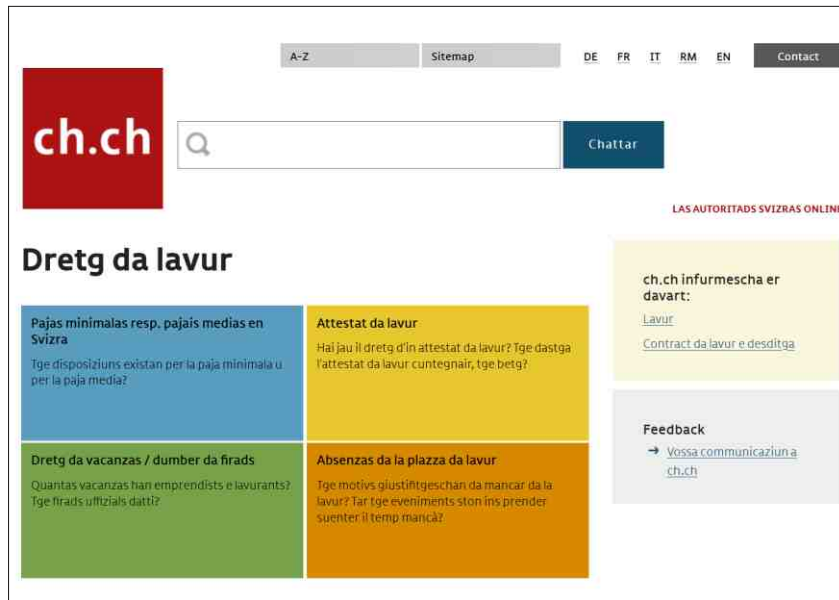
Durada, desditga: Tge vala durant il temp d'emprova?

Il temp d'emprova dura 1 fin 3 mais. Il termin da desditga importa 7 dis. En cas da malsogna, d'accident u da gravidanza na datti nagina proteziun cunter la desditga.

Durada dal temp d'emprova: Per il contract da lavur illimità vala l'emprim mais sco temp d'emprova. Ins po però er renunziar al temp d'emprova ubain determinar la durada da quel fin maximalmain trais mais. Il temp d'emprova vegn fixà en scrit. Per il contract da lavur limità na prevesa la lescha nagin temp d'emprova; in tal po però vegnir fixà en concordanza tranter patron e lavurant.

Termin da desditga: Durant il temp d'emprova vala in termin da desditga da 7 dis. La desditga po succeder a bucca e na sto betg exnum vegnir motivada.

Malsogna, accident e gravidanza: En cas d'accident u malsogna po il temp d'emprova vegnir prolungà per ulteriurs 3 mais. Il patron ha però er il dretg da disdir il contract da lavur. Durant la perioda d'emprova na datti numnadamain nagina proteziun cunter la desditga. Quai vala er en cas da gravidanza durant

Dretg da lavur – ina da las puschidas dal portal federal www.ch.ch.

FOTO: MAD

la perioda d'emprova; la lavuranta n'è però betg obligada da far a savair al patron da lavur ch'ella saja en speranza.

Quant ditg dastg jau far ina pausa a la lavur?

Lavurants ed employads han il dretg da far ina pausa a lavur. Quai a partir d'in tschert temp da lavur quotidian. Pausas na valan per regla betg sco temp da lavur pajà.

La Lescha da lavur fixescha: La lavur sto vegnir interrupta tras pausas a partir d'in tschert temp da lavur quotidian. Ella fixescha la durada minimala da las pausas: in quart d'ura tar in temp da lavur quotidian da passa 5 1/2 uras, ina mesa ura tar in temp da lavur quotidian da passa 7 uras, ina ura tar in temp da lavur quotidian da passa 9 uras. Pausas da passa 30 minutas pon vegnir repartidas.

La Lescha da lavur regla il minimum. Patrins pon natiralmain permetter pausas pli lungas. Els pon laschar valair las pausas er sco temp da lavur pajà.

Avais Vos uras da lavur flexiblas? È il temp da lavur quotidian tranter pli pauc che 7 e dapli che 9 uras? Alura vala per fixar la pausa principala la media dal temp da lavur regular quotidian.

Pausas na quintan betg sco temp da lavur: Tenor lescha na quintan pausas betg sco temp da lavur. Pia na ston ellas er betg vegnir pajadas. I dat però in'exceptiun: Sche Vos na dastgais betg bandunar la plazza da lavur per la pausa, quinta la pausa tar il temp da lavur. Sco plazza da lavur vala quel lieu en il manaschi u ordaifer il manaschi, al qual Vos stuais lavurar.

Tut las interrupziuns da la lavur valan sco pausa, sche Vos pudais As nutrir ed As recrear durant quest temp. Sco pausas na valan percuter betg interrupziuns da la lavur chaschunadas da la tecnica; quai èn interrupziuns che na permettan betg da sa recrear.

Sche Vos na pudais betg bandunar la plazza da lavur pervi dals process da lavur (sch'i sto per exempel esser pussaivel d'intervegnir da tut temp), alura vala la pausa tuttina sco concedida. Ma Vos stuais pudair As recrear ed As nutrir sut cundiziuns igienicas acceptablas. La pausa sto vegnir pajada en quest cas.

Nagin dretg da pausas da fimar: Pausas da fimar valan medemamain sco interrupziuns da la lavur. Fimaders n'han betg il dretg da far regularmain pausas da cigarettas.

Local da pausa u restaurant? L'interpresa po relaschar ina regulaziun da pausas. En quella po il patron pretendere che Vos passentias Vossa pausa da mezdi en il local da pausa da l'interpresa. El po er ordinar temps da pausa. Quai per exempel, sch'i na dat betg avunda plazza en la mensa e sche la pausa da mezdi sto vegnir fatga en etappas.

Lavurar tras empè da far pausa? Las pausas han lieu per regla entamez il temp da lavur quotidian. Poss jau lavurar tras e persuerter ir pli baud a chasa? Na. La pausa minimala prescritta per lescha sto vegnir observada stringentamain; i n'è betg permess da «lavurar

tras», pertge che quai po chaschunar sbagls ed accidents.

Temp da pausa quotidian: Ina pausa da lavur serve a la recreaziun ed al nutriment durant il di da lavur. Insatge auter è il temp da pausa quotidian: Suenten in di da lavur avais Vos il dretg d'almain 11 uras temp da pausa. Quest temp da pausa cumenza la saira sontga e finescha il cumenzament da la lavur. Er quest temp è prescrit tras la lescha.

Voss patron po reducir il temp da pausa ina giada per emna fin ad 8 uras. Quai vala dentant mo per persunas creschidas. E quai pretenda che la durada dad 11 uras vegnia observada en la media da 2 emnas. Per giuvenils importa il temp da pausa quotidian en mintga cas 12 uras.

Uras supplementaras e sururas

Co è reglada la dumonda dad uras supplementaras e sururas: Po mes patron ma sfurzar da prestar lavur supplementara tenor la lescha? E tge principis valan areguard il pajament?

Uras supplementaras

Sch'il temp da lavur normal ch'è fixà en il contract da lavur vegn surpassà fin al temp da lavur emnil maximal (tut tenor la bransch 45 fin 50 uras) discurran ins dad uras supplementaras. Sco persuna employada essas Vos obligà da prestar uras supplementaras, sche quellas èn necessarias, quellas n'èn betg ina surprenensia fisica e psichica per Vos, quellas èn pussaivlas e las uras da lavur e da pausa vegnan observadas.

Supplement: Las uras supplementaras ston vegnir indemnadas cun in supplement da 25 %. Igl è dentant pussaivel d'excluder en scrit il supplement. Empè d'in pajament pon las uras supplementaras er vegnir cumpensadas tras temp liber d'almain la medema durada. Quai premetta dentant Voss consentiment sco er il consentiment da Voss patron. Per ils collavurats dal cader n'è il temp da lavur per il solit betg definì exactamain tenor uras. Ins parta dal fatg che la prestaziun d'in pensum pli grond vegnia indemnada tras la paja pli auta, ma quai sto vegnir reglà en il contract da lavur. En scrit poi er vegnir fixà che las uras supplementaras vegnian indemnadas senza supplement u cun in supplement da main che 25 %.

Sururas

Da sururas discurran ins, sch'il temp da lavur emnil maximal tenor lescha vegn surpassà (tut tenor la bransch 45 fin 50 uras). Las sururas na dastgan betg surpassar 2 uras per di. Durant in onn chalendar na dastgan ellas betg surpassar 170 uras (en cas d'in temp da lavur da 45 uras per emna) resp. 140 uras (en cas da 50 uras). Ellas ston vegnir indemnadas cun in supplement da paja da 25 %, nun ch'ellas vegnian gulivadas entaifer in termin fixà tras temp liber.

Exempel: Ina persuna employada presta durant ina tscherta emna 52 uras da lavur. Il temp da lavur maximal en l'interpresa importa 45 uras. Pia ha ella

fatg 7 sururas. Sch'ins parta d'in temp da lavur contractual da 40 uras per emna, vegnan anc vitiers 5 uras supplementaras.

Lavur da dumengia e lavur da notg

La lavur da notg (da las 23.00 fin las 06.00) e la lavur da dumengia (da sonda a las 23.00 fin dumengia a las 23.00) èn da princip scumandadas. I dat dentant excepziuns.

La lavur da notg e la lavur da dumengia èn permessas mo sch'ellas èn indispensablas. Sch'ellas èn mo da durada temporara, survegnis Vos in supplement da paja. Sch'ins lavura regularmain u adina la notg u la dumengia, vegn questa lavur cumpensada tras in uschenumnà supplement da temp.

Lavur da dumengia e lavur da notg temporara: In'exceptiun temporara è pussaivla sch'igl è avant maun in basegn urgent, sche Vos – sco persuna employada – essas d'accord cun la lavur da notg u cun la lavur da dumengia ubain sch'i vegn pajà in supplement da paja d'almain 50 % (dumengia) u 25 % (notg).

Lavur da dumengia e lavur da notg permanenta u regulara: Da lavur da dumengia e lavur da notg permanenta u regulara discurran ins, sch'insatgi lavura durant 25 notgs u dapli resp. durant 7 dumengias u dapli per onn chalendar. Per la persuna employada na dastgan resutar ni ristgas ni privels ni grevezzas tras la lavur da dumengia u da notg. Persunas employadas che lavuran la notg han il dretg d'ina cumpensaziun da 10 % da quest temp.

Temp da lavur maximal: En tuts dus cas na dastga il temp da lavur betg surpassar 10 uras entaifer 24 uras.

Absenzas da la plazza da lavur

Sco employà avais Vos en tscherts cas il dretg d'in congedi pajà. Quai pon esser eveniments persunals u che pertutgan ina gruppa da persunas pli gronda.

Eveniments che As pertutgan persunalmain: Per ils suandants eveniments avais Vos il dretg da mancar da la lavur. Durant in temp limità n'exista nagina obligaziun da cumpensar la lavur ch'ins ha mancà.

Motivs numnads en las leschas: accident, gravidanza e maternitad, ademplir obligaziuns legalas (p.ex. servetsch militar), exequir in uffizi public.

Ulteriurs motifs: maridaglia, nashientscha d'agens uffants, mort d'in proxim parent, midar chasa e.u.v.

Per quests cas survegnis Vos liber. La durada n'è dentant betg fixada en las leschas. Consultai Voss reglament da lavur per eruir tge regulaziuns che valan en Vossa interpresa.

Eveniments che pertutgan ina gruppa da persunas pli gronda: Per ils suandants eveniments purtais Vos da princip sez la ristga, q.v.d. il patron n'è betg obligà da pajar in salari: stagnaziun dal traffic (colonnas), interrupziun da la forza electrica, vias serradas, annullaziun d'in sgol e.u.v.

Vacanzas e firads

En Svizra han tut las persunas employadas il dretg d'almain 4 emnas vacanzas pajadas per onn. Giuvenils fin 20 onns han il dretg da 5 emnas.

Firads: Il 1. d'avust (festa naziunala) è il sulet firà federal. Els chantuns dastgan fixar maximalmain 8 ulteriurs firads. Quels varieschan tut tenor chantun.

Sch'in firà croda sin in di liber (p.ex. ina sonda u ina dumengia), n'avais Vos betg il dretg da cumpensar quel di. In firà che croda sin las vacanzas na dastga betg vegnir dumbrà sco in di da vacanzas.

La presentaziun: Dossier «Dretg da lavur».

Dapli infurmaziuns: chatta.ch/?hiid=4563 www.chattà.ch